

انوار ملکوت

تقریباً بیست و اوصاف «نور»

در آثار میرزا احمد که در عروسی اصفهانی (ره)

مجلد اول

دکتر سید محمد کدبنی هاشمی

سرشناسه: بنی هاشمی، سید محمد، ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور: انوار ملکوت: تبیین حقیقت و اوصاف
«نور» در آثار میرزا محمد مهدی غروی اصفهانی (ره) / دکتر
سید محمد بنی هاشمی.

مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۲ جلد

شابک دوره: ۴-۶۷۵-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸

شابک جلد اول: ۴-۶۵۹-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸

شابک جلد دوم: ۰-۶۶۰-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: نور و ظلمت در قرآن، عقل و ایمان (اسلام).

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ب ۹ ن ۹۳ / BP ۱۰۴

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۸۳

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۵۶۸۳۷

شابک ۴-۶۵۹-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸ - 4 - 659 - 4 - 5 - 979 - 9 - ISBN

انوار ملکوت - جلد اول

دکتر سید محمد بنی هاشمی

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: بهمن

تهران، خیابان مجاهدین، چهارراه اسپردار، ساختمان پزشکان، واحد ۹
تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶ (خط ۶)

ایستگاهرام:
monir_publisher

پست الکترونیک:
info@monir.com

کانال تلگرام:
telegram.me/monirpub

فهرست مطالب

۱۹	پیش‌گفتار
۲۵	نکاتی در مورد نسخه‌های اسمی و تصحیح عبارات مرحوم میرزا در مکتوب حاضر
۲۹	فصل اول: نور عقل
۳۱	سه پایه‌ی اساسی معارف الهی
۳۲	همگرایی وجدان، لغت و نقل در بحث عقل
۳۲	پایه‌ی اول: تذکرات وجدانی
۳۵	عدم درک کودک نابالغ از حُسن و قُبْح عقلی
۳۶	درک حُسن و قُبْح ذاتی با رسیدن به بلوغ عقلی
۳۶	واجدیت «تمیّز» با بلوغ عقلی
۳۷	عقل: کاشف حُسن و قُبْح افعال
۳۸	عقل: نور و ظهور
۳۹	عقل: مظهر خوب و بد
۳۹	حافظه: کشف و ظهور
۴۰	فقدان عقل در حال غضب و شهوت شدید
۴۲	قُبْح فاعلی نداشتن فعل کودک
۴۳	حُسن و قُبْح فعلی عمل کودک
۴۴	قُبْح فعلی نداشتن اعمال غیر اختیاری

- ۴۵ احتمال قُبَح فاعلی داشتن عمل در حال غضب و شهوت
- ۴۶ ارتباط نداشتن حُسْن و قُبَح فعلی به مقام عمل
- ۴۸ خوشحالی یا سرزنش کردن به خاطر حُسْن یا قُبَح فعلی
- ۴۹ تفکیک عاقل از دیوانه به نور عقل
- ۵۰ ظهور: غیر قابل مخفی شدن
- ۵۰ معرفت «بسیط» و «ترکیبی» به نور و ظهور
- ۵۵ ظلمانی بودن فعل خارجی
- ۵۶ ظلمانی بودن بدن فاعل
- ۵۷ ظلمانی بودن روح فاعل
- ۵۸ ظلمانی رسن اُنیت فاعل
- ۵۹ اُنیت: ذات
- ۶۱ شیئیت و دفعیت به غیر «اُنیت»
- ۶۳ تفاوت «اُنیت» با «هئیت»
- ۶۵ تفاوت نکردن اُنیت در هنگام فقدان و وجدان عقل
- ۶۶ ظهور: ذات نور عقل
- ۶۸ اقوال لغویین در معنای لفظ عقل
- ۷۱ حُمق: ضد عقل
- ۷۲ معانی اختیاری «عاقل» و «احمق»
- ۷۳ استناد به قرآن در تذکر به نور عقل
- ۷۵ چگونگی تذکرات قرآن به نور عقل
- ۷۹ یک شاهد قرآنی در تذکر به نور عقل
- ۸۰ استناد به احادیث برای تذکر به نور عقل
- ۸۰ بلوغ عقلی با فهم دو گونه مستقلات عقلیه
- ۸۳ کشف وجوب و حرمت ذاتی به عقل
- ۸۷ فریضه و سنت در کلام پیامبر اکرم ﷺ
- ۸۸ جید و ردیء در کلام پیامبر اکرم ﷺ
- ۸۹ وجوب و حرمت معلل به حُسْن و قُبَح
- ۹۱ تفاوت «وجوب و حرمت معلل» با «وجوب و حرمت ذاتی»

۹۲	تغییر حکم معلّل به سبب تغییر حُسن یا قُبْح فعل
۹۵	عقوبت عصیان عقل در قرآن مجید
۹۶	زوال عقل در حال غضب و شهوت
۹۷	عقل: عقال نفس از جهل
۹۸	عقل: فاروق میان حق و باطل
۱۰۱	غفلت و محجوبیت از نور عقل در عین بهره‌مندی از آن
۱۰۲	تصوّرات و تصدیقات: حجاب معرفت ترکیبی عقل
۱۰۳	رفع حجاب از عاقل به نور عقل
۱۰۶	حرف: عقل به واسطه‌ی آیاتش
۱۰۸	یک مرحله پس از اثبات و معرفت ترکیبی به نور عقل
۱۰۹	حیثیت «اِات» زیر مغایر با حیث «معرفت» آن
۱۱۰	نظر «الی» به نور معرفت نور
۱۱۱	معنای دقیق «حرف»
۱۱۲	معنای حرفی
۱۱۴	«کشف» از سنخ معانی حرفیه
۱۱۵	معرفت ضعیف (طریقی) نسبت به عقل
۱۱۶	معرفت قوی (موضوعی) به عقل
۱۱۸	دلیل بودن عقل بر آیه‌ی خودش
۱۱۹	دلیل بودن عقل بر خودش
۱۲۰	مکشوف نشدن عقل به ذات خودش
۱۲۳	معرفت به نور: عین بهره‌مندی از آن
۱۲۴	الفاظ دالّ بر حقیقت عقل

۱۲۷	فصل دوم: نور علم
۱۲۹	تذکر وجدانی به نور علم
۱۳۰	ملازمه میان شناخت نور و ظلمت
۱۳۲	ذات نور: صرف الظهور
۱۳۴	تذکر به نور عقل: باب شناخت علم

۱۳۶	ارتباط «معرفت نور و ظلمت» با «معنای عقل»
۱۳۶	حق معرفت به نور علم
۱۳۷	ظهور صورت شیء برای نفس
۱۳۸	ظلمانی بودن نفس عالم و صورت معلومه
۱۳۹	مغایرت صورت شیء با علم به آن
۱۴۱	تشخیص انطباق صورت شیء در نفس به نور علم
۱۴۲	بدهات: ظهور نور علم
۱۴۳	مغایر علم با قطع و یقین
۱۴۴	وجدان: تنها نشانه‌ی واقعی بودن
۱۴۵	معصوم بودن وجدان از خطا
۱۴۷	اشکال به معصومیت و پاسخ به آن
۱۴۸	انطباق مقام ثبوت با مقام اثبات
۱۴۹	خود معیار بودن وجدان
۱۵۰	خود معیار بودن «بدهات»
۱۵۲	«کشف» یا «توهم کشف»؟!
۱۵۳	«واقعی» هم ارز با «وجدانی»
۱۵۵	تلاش برای بنا کردن واقع گرایی بر سیره‌ی عقلا
۱۵۶	ضرورت «خود معیار بودن نور علم و وجدان»
۱۵۸	مبتنی بودن سیره‌ی عقلا بر نور بودن عقل
۱۵۹	بدهات: نام دیگری برای نور علم
۱۶۰	مبتنی بودن همه‌ی اصول و فروع فقهی بر نور علم و عقل
۱۶۱	ضرورت عقلی التزام به سیره‌ی عقلانیته
۱۶۲	حجّیت عقلانیته‌ی خبر ثقه
۱۶۳	حجّیت عقلانیته در فرض «عدم قرینه برخلاف»
۱۶۵	تفاوت کشف عقلانی با سیره‌ی عقلانیته
۱۶۶	نفی حجّیت عقلانیته با نفی معصومیت عقل
۱۶۷	نفی احتمال خلاف: در رتبه‌ی متأخر از وجدان
۱۶۸	نفی شکاکیت: فقط براساس نور بودن عقل

۱۶۸	وجدان: تنها زیربنای شناخت بشر
۱۷۰	تفاوت وجدان با حواس
۱۷۱	خطای در حس: نشانه‌ی خطا ناپذیری وجدان
۱۷۲	تحلیل خطای واقعی
۱۷۳	خطای توهم
۱۷۴	طرح اشکال: احتمال وجود خطاهای ناشناخته
۱۷۵	ضرر نزدن این اشکال به نور بودن علم
۱۷۶	غیب شدن نور علم از حواس
۱۷۸	کامیثیت حواس به واسطه‌ی نور علم
۱۸۰	کشف مطابقت - عدم مطابقت با واقع به نور علم
۱۸۱	اعتراف عاقل به مغایرت علم با قطع
۱۸۲	علم لغوی در مقابل اصطلاحی
۱۸۲	تفاوت میان مفهوم و
۱۸۵	الفاظ با مفاهیم مختلف برای حقیقت نوری علم
۱۸۶	وجه تسمیه‌ی نور علم به لفظ «علم»
۱۸۷	الفاظ نور و ضوء
۱۸۹	برخی شواهد قرآنی بر معنای علم
۱۹۰	روایات «مصباح الهدی» در مورد علم
۱۹۳	تأیید معنای حقیقی «علم» در کلام و حیانی
۱۹۵	عدم اعتبار معنای اصطلاحی در کلام و حیانی
۱۹۶	احادیث صریح در «نور بودن علم»
۲۰۰	مقصود از «نور یقین» در روایات
۲۰۱	یقین نورانی و یقین ظلمانی
۲۰۵	عینیت حافظه با نور علم
۲۰۶	حافظه، ذاکره و خاطره
۲۰۹	رابطه‌ی فکر با حافظه
۲۱۱	وحدت حقیقت علم و عقل
۲۱۴	«اوسع» بودن علم از عقل به دو جهت

۲۱۵	تعدد علم و عقل از دو جهت
۲۱۸	معرفت نور به نور، پایه‌ی حجت ذاتی آن
۲۲۰	معنای دقیق حجت
۲۲۱	نور علم و عقل: فاروق حق از باطل
۲۲۲	کشف علم و عقل از مصادیق «باطل»
۲۲۸	تقدس نور از ذاتیات
۲۲۹	حجت: «ذات عقل»، نه «ذاتی» آن
۲۳۱	حجت: نامیدن مجازی معقولات
۲۳۳	روشن شدن «حق» در معرفت به عقل
۲۳۴	روشن شدن: حمایت امیر علیه السلام با تذکر به عقل
۲۳۶	دو حدیث در حجت عقل
۲۳۶	کشف جزئیات بهر عقل
۲۳۷	معرفت رسول اکرم صلی الله علیه و آله به رسالت با تذکر به نور عقل
۲۳۹	ایمان به خدا به نور عقل
۲۴۰	خارج شدن از ظلمات با اثره‌ی نور عقلا

۲۴۳	فصل سوم: بررسی حجت در علوم بشری
۲۴۵	مقصود از حجت عقلی معقولات
۲۴۵	مقصود از حجت عقلانیته
۲۴۶	سه رتبه‌ی حجت در معارف الهی
۲۴۷	قابل اعتمادترین قضایا در علوم بشری
۲۴۸	سندیت مطلق در علوم بشری
۲۴۹	نقد اعتبار قضایای یقینی
۲۵۱	نفی هرگونه حجت در علوم بشری
۲۵۲	بررسی حجت در منطق و فلسفه
۲۵۲	حجت یا استدلال
۲۵۴	اقسام حجت
۲۵۴	قیاس - استقراء - تمثیل

۲۵۵	قیاس در منطق و فلسفه
۲۵۶	تمثیل یا قیاس فقهی
۲۵۸	مقایسه‌ی قیاس منطقی با تمثیل در اعتبار و انتاج
۲۶۰	تبدیل تمثیل به قیاس برهانی
۲۶۲	معنای لغوی قیاس
۲۶۳	روح و حقیقت مشترک در انواع قیاس
۲۶۴	مقایسه‌ی قیاس با تمثیل و استقرا
۲۶۶	دلایل یافتن عقل فلسفی در قیاس منطقی
۲۶۶	حجّت ذاتی نداشتن قیاس
۲۶۸	نقد مدّعی کاشفیت ذاتی قیاس برهانی
۲۷۰	بررسی و تمثیل ادّعی تفکیک میان قطع واقعی و تخیلی
۲۷۳	کاشف نبودن قیاس
۲۷۴	پاسخ به ادّعی اثبات بودن قیاس
۲۷۶	اندراج صغری تحت کبری، در بقی کشف نیست
۲۷۸	تباین عقل با قیاس
۲۷۹	برهان نامیدن قیاس: فریب شیطان
۲۷۹	براهین سه‌گانه در معارف الهی
۲۸۲	میزان نبودن قیاس
۲۸۳	طرح اشکال قیاس ناخودآگاه و پاسخ آن
۲۸۴	«حجّت» نامیدن قیاس: اشتباه و فریب
۲۸۵	حجّت عقلی نداشتن قیاس
۲۸۷	حجّت عقلانیّه نداشتن قیاس
۲۸۹	قابل قیاس نبودن قیاس با امارات
۲۹۱	ممنوعیت قیاس در دین
۲۹۲	منع توصیف خداوند با قیاس
۲۹۳	تشکیل قیاس بر اساس تشبیه خدا به خلق
۲۹۵	بهترین قیاس: زشت‌ترین قیاس
۲۹۸	قیاس ابلیس

۳۰۱	قابل قیاس نبودن سنت
۳۰۱	علم آور نبودن قیاس
۳۰۲	پرهیز از اصحاب قیاس
۳۰۳	اصابه نکردن دین با قیاس
۳۰۵	قیاسات حضرت موسی علیه السلام در برابر حضرت خضر علیه السلام
۳۰۹	حجّیت نداشتن قیاسات حضرت موسی علیه السلام
۳۱۱	ممنوعیت عقلی و شرعی قیاس در فقه

۳۱۵	فصل چهارم: نور وجود
۳۱۷	بداهت حقیقت وجود
۳۱۸	تذکر به «وجود» رطبه «عدم»
۳۱۸	وجود: حقیقت
۳۲۰	آشکار بودن حقیقت «بود»
۳۲۱	«نور» بودن وجود
۳۲۲	مقصود فلاسفه از «خفاء» حقیقت وجود
۳۲۳	«علم حصولی من وجه» نسبت به وجود از دیدگاه فلسفه
۳۲۴	قابل تصوّر نبودن حقیقت وجود
۳۲۶	معرفت بسیط همگان به وجود
۳۲۷	«علم» بودن «علم» به وجود
۳۲۹	جدا نبودن حقیقت وجود از علم
۳۳۱	تأکید بر معصومیت علم و وجدان
۳۳۱	آشکارتر بودن وجود از علم و عقل
۳۳۲	حجاب معرفت ترکیبی به وجود
۳۳۳	ظهور حقیقت وجود به ذات خود
۳۳۵	محدود نبودن ظهور وجود
۳۳۶	حجاب نبودن چیزی برای وجود
۳۳۷	بداهت وجود برای همگان
۳۳۹	واقعیت و ظهور آنیت به وجود

۳۴۰	عینیت وجود با علم و فهم و شعور
۳۴۳	معنای لغوی وجود
۳۴۵	تفکیک معنی از مفهوم
۳۴۶	وحدت حقیقت و تعدد اسامی نور
۳۴۷	عدم ترادف لفظ علم و عقل
۳۴۸	حیثیت مشترک مفهومی میان علم و عقل
۳۴۹	مراد از عینیت علم و وجود و...
۳۵۰	«یازنی»: معیار هستی
۳۵۱	«نایبی»: ملاک نیستی یا محال بودن
۳۵۲	«فرص وجود»: نقطه‌ی مقابل محال
۳۵۳	هم ارزی وجود با معلومیت
۳۵۴	سر عینیت موجود معلوم
۳۵۶	عینیت وجود (واقعیت) و جدال تنها راه نفی شکاکیت
۳۵۷	اشاره به حقیقت «خلق» در قرآن
۳۵۸	ادعای ابن عربی درباره‌ی عینیت حق با خلق
۳۵۹	نقد ادعای قیصری درباره‌ی «خلق»
۳۶۳	سوء استفاده قیصری از کلمه‌ی «اختلاق» در قرآن
۳۶۴	غیریت خداوند با وجود و حقایق موجوده
۳۶۶	عینیت وجود با خلق خداوند
۳۶۸	غیریت «خلق» و «خالق» و «مخلوق» با یکدیگر
۳۶۹	وجود یا حقیقت: از سنخ معانی حرفیه
۳۷۰	حکیمانه بودن خلقت الهی
۳۷۲	«حق و باطل» به معنای «واقعی و غیر واقعی»
۳۷۴	عینیت نور وجود و نور عقل
۳۷۵	بدهات نور وجود
۳۷۶	شواهد روایی برای تقابل «موجود» و «مفقود»
۳۷۸	فناء: نایابی

۳۸۱	فصل پنجم: علو مرتبه‌ی نور نسبت به ظلماتیات
۳۸۳	علو مرتبه‌ی نور علم
۳۸۴	حقیقت علم: احاطه و اشراف
۳۸۵	متّصف نشدن علم به صفات عالمان
۳۸۶	اشکال «قیاس علم به اعراض عالمان» و پاسخ آن
۳۸۷	متّصف نشدن نور علم به صفات معلومات
۳۸۹	متّصف نشدن نور علم به صفت «حدوث»
۳۹۰	حدوث‌ناپذیری علم به سبب معرفت به آن
۳۹۱	معرفت علم به معرفت و نه به معرفت آن
۳۹۲	معرفت و رؤیت علم به خودش
۳۹۳	حدوث معرفت به علم به خود علم
۳۹۴	متّصف نشدن نور علم به صفت «تعدّد»
۳۹۵	حدوث و تعدّد معرفت با نور به خود نور
۳۹۷	تفکیک فاعل و فعل و مفعول مورد علم
۳۹۸	نور علم: فراتر از صفت «حدوث»
۳۹۸	نفی حدوث و قدم زمانی از نور
۳۹۹	علو مرتبه‌ی وجود نسبت به موجودات
۴۰۰	لزوم دقت در استعمال کلمه‌ی «وجود»
۴۰۱	تفاوت میان «وجود» و «کیان»
۴۰۲	«کیان» و «لاکیان» واقعی
۴۰۲	تقدّم رتبه‌ی «وجود» بر «کیان و لاکیان واقعی»
۴۰۳	شرط تناقض: اتحاد در رتبه
۴۰۴	تفکیک «هستی» از «بود و نبود»
۴۰۶	معنای «موجود» و «معدوم»
۴۰۷	تفاوت «موجود و معدوم» با «کیان و لاکیان»
۴۰۸	وحدت «وجود» و تعدّد «اکوان»
۴۰۹	محدود نشدن «وجود» با تحقّق واقعیات ظلمانی
۴۱۰	توجه به نور وجود به واسطه‌ی خود آن

۴۱۱	توجه موضوعی به وجود
۴۱۲	توجه: نه عدم و نه ظلمانی
۴۱۳	تقدم رتبه‌ی وجود بر موجودات
۴۱۴	وجود: مغایر با اشیاء واقعی
۴۱۵	قوام معلومات به نور علم
۴۱۶	تغییرناپذیری «علم» به سبب استضائه از آن
۴۱۷	تنزه نور از کمی و زیادی
۴۲۰	تباین غیرعزلی بین نور و کائنات
۴۲۱	نه به داخل و نه خارج ظلمانیات
۴۲۲	تکون صور نفسانیه با تعقل
۴۲۳	علو مرتبه‌ی عقل نسبت به صور معقوله
۴۲۵	تباین عالم و مفهوم علم
۴۲۶	متحد نبودن عالم با علم
۴۲۷	بهرهمندی عالم از ملکوت علم
۴۲۹	دوام نور در ملکوت
۴۳۲	تقدس نور از شباهت به ظلمانیات
۴۳۴	نور: مثل اعلای خداوندی
۴۳۷	نور: اسم ستوح قدوس خداوند

۴۳۹	پیوست‌ها
۴۴۱	پیوست ۱
۴۴۵	پیوست ۲
۴۴۷	پیوست ۳
۴۴۹	پیوست ۴
۴۵۲	پیوست ۵
۴۵۵	پیوست ۶

۴۵۷	فهرست منابع
-----	-------------

پیش‌گفتار

خداوند مآل را بر آن ازه شاكرم كه توفيق جديدي عنايت فرمود تا گامي ديگر در مسير نشر معارف اهل بيت عليه السلام برداشته شود. عالمان و انديشمندان شيعه از زمان ائمه‌ي گذشته عليه السلام تا كنون، با اهدت‌هاي زيادي كرده‌اند تا ميراث علوم و معارف الهی حفظ شود و دست‌آنه‌ها و حرايت و التقاط قرار نگیرد. ما اكنون ميراث دار همه‌ي محدثان، متكلمان و فقيهان گرايی هستيم كه در راه رسيدن به اين هدف از هيچ تلاشی فروگذار نكردند و حتی به قيمت جان خود از معارف اهل بيت عليه السلام محافظت نمودند.

يکي از شاخص‌ترين و مؤثرترين بزرگان در اين مسير، خليفه ارزشمند و مدرس علوم اهل بيت عليه السلام، حضرت آية الله ميرزا محمد مهدي شيرازي اسفهانی رحمته الله عليه بوده است كه در قرن چهاردهم هجري قمری از جهت علمی، خوش‌رخس و جريان مبارکی را در حوزه‌ي معارف الهیه راه‌اندازی كرد. ايشان در حوزه‌هاي علمیه‌ي كربلاي معلی و نجف اشرف، تحصيلات فقهی و اصولی خود را به پايان رساند و در حوزه‌ي علوم فلسفی و عرفانی آن دوران نيز به حد کمال و استغناي علمی نائل گردید. اما در بيست و پنج سال پايانی عمر خویش كه در مشهد مقدس رضوی سکونت داشت، نوآوری‌هایی در درس اعتقادی و اصولی خویش ظاهر ساخت كه به ايشان جايگاه منحصر به فردی بخشید. درس‌هاي اين بزرگوار كه بيشتر تحت عنوان «معارف

القرآن» ارائه می‌شد، بر مبانی و اصول خاصی بنا شده که سابقه‌ای در میان دانشمندان پیش از خود نداشته است.

دو ویژگی مهم کتاب‌ها و درس‌های ایشان، اتکای تام و تمام به عقل و وجدان و تقیّد صد در صد به آیات قرآن و روایات اهل بیت علیهم‌السلام است. تألیفات ایشان نوعاً توسط شاگردانشان استنساخ شده که اکنون تعدادی از مهم‌ترین نسخه‌های آن‌ها در کتابخانه‌های معتبری همچون آستان قدس رضوی علیه‌السلام نگهداری می‌شود. این تألیفات در حوزه‌های مختلف اصولی، فقهی، قرآنی و اعتقادی بوده است.^۱

۱. صادق کامل و صحیح از این آثار به دو دلیل، سهل و آسان نمی‌باشد:

یکی این‌که ما این آثار و پایه‌های مباحث معارفی ایشان، عمدتاً بی سابقه و ابتکاری است و برای آشنایان به علوم و معارف بشری، شناخته شده نیست. این در حالی است که ایشان، همه‌ی آثار عامی خودش را بر اساس همین مبانی پایه‌ریزی کرده است و به همین دلیل، عدم شناخت دقیق از این پایه‌ها، فهم صحیح مراد و مقصود مؤلف را مشکل می‌کند.

دوم این‌که ادبیات ایشان در نگارش کتاب‌هایش، شباهت زیادی به کتاب‌های دیگری که در همان موضوعات نگاشته شده، ندارد. البته هر نویسنده‌ای سبک خاصی در نگارش خود دارد، ولی ادبیات مورد استفاضه‌ی ایشان در نوع خود، تا حدی جدید محسوب می‌گردد.

به این دو جهت - به خصوص دلیل اوّل - کسانی که طالب دریافت عمق مقاصد ایشان در کتاب‌هایشان هستند، لازم است با مهم‌ترین پایه‌های مباحث ایشان، آشنا باشند.

به طور کلی می‌توان گفت که عموم مباحث اعتقادی و نیز معارف اصولی و قرآنی مرحوم میرزا بر محور «معرفت نور و احکام آن» است. اگر مراد ایشان از کلمه‌ی «نور» و اوصاف آن، روشن نشود، می‌توان ادعا کرد که حق هیچ‌یک از مطالب ایشان

۱. اخیراً با همت مؤسسه‌ی معارف اهل بیت علیهم‌السلام تعداد قابل توجهی از آثار ایشان با تصحیح و تعلیقه‌های مفید به چاپ رسیده است.

ادانمی‌گردد و عمق آن‌ها روشن نمی‌شود. آن‌چه ایشان «نور» نامیده، نه در نوشته‌های فلسفی و عرفانی سابقه داشته است و نه در آثار اصولی و فقهی گذشتگان. البته استفاده از واژه‌ی «نور» در کتب فلسفی و عرفان مصطلح، سابقه‌ی طولانی دارد، اما مسمی و مراد از این کلمه در هیچ یک از آن‌ها یا آن‌چه مقصود مرحوم میرزا است، یکسان نمی‌باشد. حتی آن‌چه در برخی کتب اصولیان «نور» نامیده شده، شباهتی با حقیقت نوری مورد نظر مرحوم میرزا ندارد.

البته شناخت دقیق و صحیح «نور» از نگاه ایشان، میسر نمی‌شود مگر این‌که «علو مرتبه و راحت نور نسبت به ظلماتیات» از یک طرف و «علو مرتبه و ساحت رب الثور پرویدگار متعال) نسبت به نور»، از طرف دیگر روشن گردد. این دو مطلب یعنی معرفت «نور» و «تسکین مراتب و ساحت سه گانه» ای که اشاره شد، دو رکن ضروری و لازم برای فهم همین درس مرحوم میرزا است. بدون شناخت این دو رکن، هیچ یک از رساله‌های اعتقادی و قرآنی و اصولی ایشان به صورت کامل و دقیق، فهم نمی‌شود. از این رو بر آن شدیم که در این اثر، علاوه بر شناخت آثار مرحوم میرزا، در حدّ توان قاصر و ناچیز خود، پیام سبأ روان بر سه پایه‌ی «وجدان»، «لغت» و «قرآن و حدیث» از این دو رکن مطرح کنیم. البته این بیانات به طور کامل از تألیفات خود ایشان برگرفته شده^۱ و فقط گزینش و نحوه‌ی پینش آن‌ها بر عهده‌ی نگارنده بوده است.

این کتاب شامل نه فصل است که پنج فصل آن در مجلد اول ارائه می‌شود:

در فصل اول و دوم به ترتیب: نور عقل و نور علم معرفی شده‌اند. در فصل سوم حجّیت در علوم بشری را بررسی کرده‌ایم. در فصل چهارم به معرفت نور وجود پرداخته‌ایم و فصل پنجم به تبیین «علو مرتبه‌ی نور نسبت به ظلماتیات» اختصاص یافته است.^۲

۱. چارچوب اصلی مباحث این کتاب صرفاً براساس عبارات خود مرحوم میرزا است اما در مواردی به عنوان توضیح و شرح برخی از آن‌ها، از تقریرات دروس ایشان که به قلم شاگردانش تحریر شده نیز استفاده برده‌ایم.

۲. ضمناً در پایان این مجلد، شش پیوست ضمیمه شده که به عنوان مکمل برخی از مباحث متن برای علاقمندان به مطالب بیشتر، قابل استفاده است.